



BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY TAHLILI VA UNING HOZIRGI HOLATI

Ishqobilova Jamila Saparmamatovna¹, Rasulova Zamira Pardayevna²

¹ Denov tadbirkorlik va pedagogika institutining tarbiyachi pedagogi,

² Denov tadbirkorlik va pedagogika institutining Boshlang'ich ta'lim magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6158135>

Annotatsiya: Maktabning o'zini o'zi boshqarish, hamkorlik qilish, o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchilar faolligi tamoyillari asosida insonparvarlik asosida qayta qurish o'qituvchidan shaxsiy yondashuvni amalga oshirishni, har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olishni, o'z o'rnini bosuvchi vositalardan foydalanishni talab qiladi. kommunikativ pedagogik ta'sirning dialogik shakli. Shu munosabat bilan "professional pedagogik kompetensiya" kabi keng qamrovli tushuncha keskin yangilanib, o'qituvchining kasbiy faoliyatining asosiy mezoni sifatida tobora mustahkamlanib bormoqda. Ixtisoslashgan adabiyotlarda kompetensiya tushunchasi o'ta tor ma'noda, o'quv jarayonida sub'ekt tomonidan olingan bilim, ko'nikma va ko'nikmalar yig'indisi yoki juda keng ma'noda, atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlardagi muvaffaqiyat darajasi sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, professional pedagogik kompetensiya, N.V. Kuzmina, A.K. Markova, V.A. Kan-Kalika, L.M. Mitina, G.M.Andreeva, A.A.Bodalev, L.P.Bueva, J.I.C.Vigotskiy, M.S.Kagan, A.N.Leontiev, A.A.Leontiev, B.F.Myas Lomov, V.N. , va boshqalar.

Kompetensiya inson faoliyatining ustun shaklini tavsiflaydi. Bu "o'ziga xos fan bilimlarini tashkil etishning maxsus turi natijasi" (186, 256-bet) va "tegishli fan ixtisosligi bo'yicha intensiv amaliyot va o'qitish natijasi" (186, 257-bet).

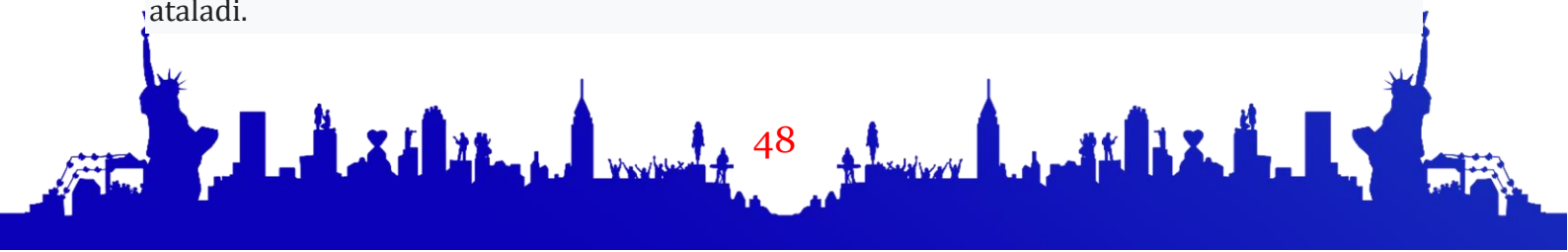
Kasbiy-pedagogik kompetensiya kasbiy-pedagogik faoliyat sohasidagi vakolatlar doirasini, texnik topshiriqlarni belgilaydi.

B.S. Gershunskiyning fikriga ko'ra, "kasbiy kompetensiya" toifasi, asosan, insonning kasbiy ta'lim darajasi, tajribasi va individual qobiliyatlari, uning uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalashga bo'lgan intilishi, biznesga ijodiy va mas'uliyatli munosabati bilan belgilanadi (46, 73-74-betlar).).

Tor ma'noda, kasbiy va pedagogik kompetensiya deganda sub'ektning bilimi, tajribasi mavjud bo'lgan, jami o'z kasbiy maqomini aks ettiruvchi masalalar majmuasi tushuniladi (64, 117).

Kasbiy-pedagogik kompetensiya kasbiy-pedagogik malaka darajasining aksidir. V.G. Gorchakova qayta yaratilgan ma'lumotlarga asoslangan asosiy reproduktiv kompetensiyani va shaxsan o'zgartirilgan bilimlarga asoslangan professional ijodiy kompetensiyani ajratadi (51, 40). Kompetensiyaning birinchi komponenti kasbiy faoliyatning asosiy tushunchalari va eng oddiy zamonaviy texnologiyalarini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi.

Uning ikkinchi komponenti shaxs tomonidan kasbiy muhitni va faoliyatning o'zini o'zgartirishni o'z ichiga oladi, bu uning yangi, maxsus holatini ta'minlaydi, bu mahorat deb ataladi.





Shuning uchun, bizning fikrimizcha, kompetentsiyani mashg'ulot bilan emas, balki faoliyat bilan bog'lashga urinishlar, agar kompetentsiya faoliyatning muammoli vaziyatlarini hal qilishda muvaffaqiyat darajasi sifatida belgilansa, yanada muvaffaqiyatli bo'ladi. Bunday yondashuv bilan u faoliyat sub'ektini kasbiylashtirish jarayonida rivojlanadigan integral sifatdir. Kompetentsiya darajasini tahlil qilish birligi muammoli vaziyatni hal qilishdir.

Bunday qaror yo'naltiruvchi va ijro etuvchi tarkibiy qismlarning birligini nazarda tutganligi sababli, kompetentsiya ham o'qituvchining sub'ektiv xususiyatlarida, ham harakatni amalga oshirish usullarida - ko'nikmalarda namoyon bo'ladi.

Hozirgi vaqtda N.V. Kuzmina, A.K. Markova, V.A. Kan-Kalika, L.M. Mitina va boshqalar. Pedagogik faoliyat samaradorligini belgilovchi o'qituvchining subyektiv xususiyatlari muammosi maxsus nazariy va eksperimental tadqiqot predmetiga aylandi.

N.V.ning so'zlariga ko'ra. Kuzmina, sub'ektiv omillarning tarkibiga quyidagilar kiradi: yo'nalish turi, qobiliyat darajasi, kompetentsiya, bularga quyidagilar kiradi: maxsus pedagogik kompetentsiya, uslubiy, ijtimoiy-psixologik, differensial psixologik, avtopsixologik kompetentsiya (91). Ushbu omil strukturasi uchta asosiy komponenti aniq: shaxsiy, individual pedagogik va kasbiy bilim va ko'nikmalar, ya'ni. tomonidan belgilanadigan kasbiy malaka

shakllanishiga hissa qo'shgan fanlarning predmet asoslari (pedagogika, metodologiya, differensial psixologiya) va o'z-o'zini rivojlantirish darajasi.

A.K.ning so'zlariga ko'ra. Markova, sub'ektiv xususiyatlarning tuzilishi quyidagi xususiyatlar bloklari bilan ifodalanishi mumkin: ob'ektiv (kasbiy psixologik-pedagogik bilim va ko'nikmalar), sub'ektiv (kasbiy va shaxsiy fazilatlar, pozitsiyalar, munosabatlar).

Ushbu tuzilmada, N.V tomonidan taqdim etilgan tuzilma bilan taqqoslashdan ko'rinib turibdiki. Kuzminaning ta'kidlashicha, qobiliyatlar bloki maxsus ajratilmagan va kompetentsiya tushunchasining o'zi boshqacha talqin qilinadi. Agar N.V kontseptsiyasida. Kuzminaning kompetentsiyasi - bu boshqalarga qo'shni bo'lgan pedagogik kasbiy faoliyat omili, keyin A.K. Markova, kasbiy kompetentsiya umumiy tushunchadir. A.K.ning so'zlariga ko'ra, professional darajada malakali. Markova, "o'qituvchining shunday ishi bo'lib, unda pedagogik faoliyat, pedagogik muloqot etarlicha yuqori darajada amalga oshiriladi, o'qituvchining shaxsiyati amalga oshiriladi.

nda maktab o'quvchilarining ta'lim va tarbiyasida yaxshi natijalarga erishiladi" (114, 7-8-betlar). Ushbu yondashuvda kasbiy kompetentsiyaning barcha xususiyatlari o'qituvchi faoliyatining uchta jihati bilan bog'liq: uning texnologiyasi bilan - haqiqiy pedagogik faoliyat, pedagogik muloqot va o'qituvchining shaxsiyati. Bu A.K. Markova o'qituvchi shaxsini pedagogik faoliyat sub'ekti va pedagogik muloqotning sub'ekti sifatida taqdim etish.

Bizning fikrimizcha, pedagogik faoliyatda o'qituvchi shaxsini ikkinchi muloqot sub'ekti sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir, uning rivojlanish darajasi.

pedagogik kommunikativ kompetentsiyada aks etadi.

Pedagogik kommunikativ kompetentsiya mohiyatining zamonaviy talqinlari xilma-xildir.

Shunday qilib, K.Ya. Vazina, G.S. Trofimova ushbu kontseptsiyani o'qituvchilarning pedagogik muloqot holatlariga yo'naltirilganligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi (38), (173).

Bogomolova, L.A. Petrovskaya o'qituvchining muloqotdagi kompetentsiyasini guruh, shaxsiy muloqot omillari, aloqa sheriklarining xatti-harakatlari strategiyasi va taktikasini tushunish,





shuningdek, ma'lum bir o'quv jarayonida foydalanish qobiliyati to'g'risidagi bilimlar to'plami sifatida belgilaydi (149). , 65). Yu.N. Emelyanov aloqada kompetentsiya tushunchasi insonni o'rab turgan faol muhitni (ijtimoiy va jismoniy) anglash va o'z maqsadlariga erishish uchun unga ta'sir qilish qobiliyati va birgalikdagi ish sharoitida o'z harakatlarini boshqalarga tushunarli qilish bilan bog'liq elementlar bilan to'ldiradi (60).

Bizning fikrimizcha, Yu. N. Emelyanov tomonidan berilgan kommunikativ kompetentsiya ta'rifi pedagogik muloqotning o'qituvchining kasbiy faoliyati maqsadini amalga oshirish va unga erishish vositasi sifatidagi muhim jihatlarini aniqroq aks ettiradi. Kasbiy faoliyatning maqsadlari ta'lim sohasidagi davlat siyosati bilan belgilanadi, bir ta'limning insonparvarlik xarakteri, umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligi, inson hayoti va salomatligi, shaxsning erkin rivojlanishi eng muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi (179). Ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish sharoitida kasbiy faoliyat maqsadiga erishish vositasi sifatida pedagogik muloqotning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, biz pedagogik kommunikativ kompetentsiyani o'quvchilarga pedagogik ta'sir ko'rsatish qobiliyatini aks ettiruvchi sintetik kasbiy va shaxsiy xususiyat sifatida belgilaymiz. ularni faol ravishda amalga oshirishni maksimal darajada oshirish uchun.-^ o'z-o'ziga ishonish, tashabbuskorlik, mas'uliyat, shuningdek, turli xil aloqa vositalaridan foydalangan holda ta'lim jarayonida bolalar bilan shaxsiy rivojlanuvchi munosabatlarni o'rnatish.

O'qituvchining pedagogik kommunikativ kompetentsiyasi pedagogik muloqot jarayonini optimallashtirishga imkon beradi, ya'ni bolaning muhim kuchlarini rivojlantirish va amalga oshirishga yordam beradi. Shuning uchun o'rganilayotgan kompetentsiyani nazariy asoslash uchun ta'limni insonparvarlashtirish sharoitida pedagogik faoliyatda kasbiy muloqotning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqish kerak. Pedagogik muloqot muloqotning alohida holi bo'lib, uni o'rganish faylasuflar, psixologlar (G.M.Andreeva, A.A.Bodalev, L.P.Bueva, J.I.C.Vigotskiy, M.S.Kagan, A.N.Leontiev, A.A.Leontiev, B.F.Myas Lomov, V.N. , va boshqalar.).

Pedagogik muloqot muammosini ko'rib chiqish "muloqot" tushunchasini talqin qilishdagi farq bilan murakkablashadi. Eng keng tarqalgan ta'rifda aytilishicha, aloqa "birgalikda faoliyat yuritish va ma'lumot almashish, o'zaro ta'sir qilish, boshqasini idrok etish va tushunish uchun yagona strategiyani ishlab chiqish, shu jumladan, odamlar o'rtasida aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishning murakkab, ko'p qirrali jarayonidir. kishi" (148, 244).

Pedagogik tadqiqotlar va pedagogik faoliyatni o'zlashtirish uchun samarali "muloqotning tor ta'rifi "to'g'ridan-to'g'ri sherikning xulq-atvori, holati, munosabati, faoliyati darajasi va faoliyatiga qasddan ta'sir ko'rsatish yoki ta'sir ko'rsatishga qaratilgan aloqa jarayoni sifatida ko'rinadi (93, 3).

Muloqot pedagogik kategoriya sifatida nazariy jihatdan muloqotni maktab o'quvchilarining ijtimoiy munosabatlari hodisasi sifatida tahlil qilish asosida tuzilgan (150, 8-16-betlar).

Ushbu pedagogik tahlilda tortishish markazi shunday muhim jihatlarga aylandi - aloqa (A.A.Bodalev), o'zaro ta'sir (B.F.Lomov) hodisa mavjudligining o'ziga xos shakllari, qadriyatlar almashinuvi.

A.A.ning xizmatlari. Leontiev, u o'qitish va tarbiya amaliyoti uchun pedagogik muloqot muammosining o'ta dolzarbligiga e'tibor qaratishga muvaffaq bo'ldi. Pedagogik muloqotning ta'lim-tarbiyaviy-didaktik funksiyalarining ahamiyatini ta'kidlab, tadqiqotchi bu tushunchani o'qituvchining sinfda yoki undan tashqarida (ta'lim va tarbiya jarayonida) o'quvchilar bilan ma'lum pedagogik vazifalarga ega bo'lgan kasbiy muloqoti deb hisoblaydi. yo'naltiriladi. (agar





u to'liq va maqbul bo'lsa) qulay psixologik muhitni yaratish, shuningdek, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi va talabalar jamoasi ichidagi ta'lim faoliyatini psixologik optimallashtirishning boshqa turiga (95, 13).

70-yillarning oxiridan boshlab pedagogik muloqotning turli jihatlarini bo'yicha pedagogik tadqiqotlar paydo bo'la boshladi. Bular A.B. Mudrik maktab o'quvchilarining o'zaro munosabati va kim haqida

unga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish yo'llari (144), (150); H.A. Berezovina, Ya.L. Kolominskiy (23); C.B. Kondratyeva (86) pedagogik muloqotni sub'ektlararo o'zaro ta'sir sifatida tushunish, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi munosabatlarni insonparvarlashtirish haqida. Ularning barchasi muhimroqdir, chunki aloqa faqat muloqot qiluvchilar o'rtasida to'liq o'zaro tushunish sharoitida mumkin. Bundan kelib chiqadiki, hozirgi davrda o'zaro tushunishning psixologik-pedagogik asoslarini, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va ushbu maqsadga erishish uchun ta'lim va tarbiya amaliyotida vazifalarning dolzarbligi.

Bundan tashqari, pedagogik muloqot unda amalga oshiriladigan me'yorlar nuqtai nazaridan o'rganiladi. Bunday holda, "o'qituvchi-ta'lim" pedagogik tizimi ma'lum bir madaniy jamoa sifatida ko'rib chiqiladi, unda ijtimoiy tomonidan tasdiqlangan xulq-atvor normalarini amalga oshirishga katta rol beriladi: shaxsga hurmat, yaxshi niyat, xushmuomalalik. O'quv nazariyasida ular pedagogik etika va takt masalalari (93), (161), (166), (167) sifatida qaraladi. Ta'lim kommunikatsiyalari muammolarini ishlab chiqishda V.A. Pedagogik muloqotning mazmuni, tuzilishi, uslubi, bosqichlarini ochib bera olgan Kan-Kalika. Kasbiy va pedagogik muloqot ostida V.A. Kan-Kalik o'qituvchi va o'quvchining organik ongli-psixologik o'zaro ta'siri tizimini tushunadi, uning mazmuni ma'lumot almashish, tarbiyaviy ta'sirni ta'minlash, turli aloqa vositalaridan foydalangan holda munosabatlarni tashkil etishdir (78, 9).

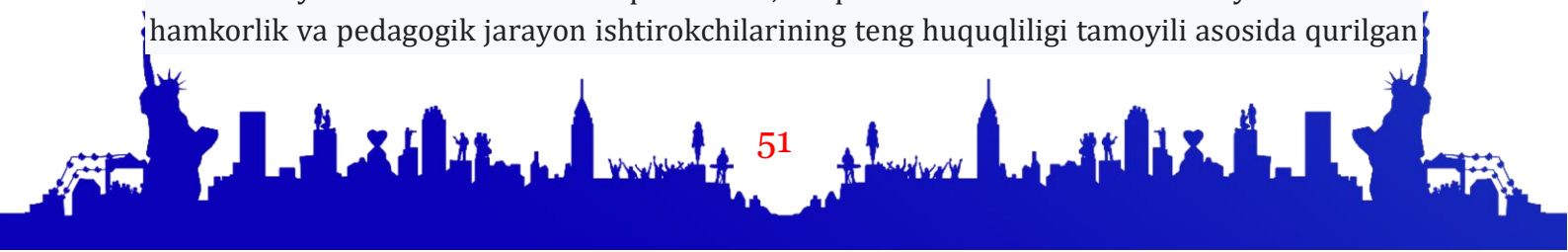
80-yillarning ikkinchi yarmida jamiyatimizni demokratik qayta qurish boshlanishi bilan variantli ta'limga bo'lgan qiziqish kuchaydi, uning asosi bola shaxsining o'zini o'zi qadrlashiga yo'naltirilganligi, sub'ektiv-sub'ektiv paradigmaning qabul qilinishi edi. ta'lim jarayonini qurish, teng huquqli sheriklik va pedagogik muloqotning insonparvarligi bola shaxsining erkin rivojlanishi, uning tabiiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish omili bo'lib xizmat qildi.

Shunday qilib, Yan Amos Komenskiyning klassik merosi, G. Pestalotsi, J.-J. Russo, A. Distervega, K.D. Ushinskiy, L.N. Tolstoy, P.V. Blonskiy, S.T. Shatskiy va boshqalar izchil insonparvarlik yo'nalishi, pedagogik strategiya va amaliyotning tabiiy muvofiqligi bilan ajralib turadi.

Biz V.A.ning asarlarida pedagogik muloqotni insonparvarlashtirish muammolarining ayniqsa yorqin pedagogik ohangini topamiz. Suxomlinskiy.

U o'quv jarayonini o'quvchi o'qituvchining o'ziga bo'lgan qiziqishini his qilganda, bolalar bilan psixologik birlik asosida qurdi. V. A. Suxomlinskiy tajribasini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, maqsadni belgilash o'quvchilar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish manfaatlaridagi muloqotni o'z ichiga oladi. "O'qituvchi va bola o'rtasidagi doimiy ma'naviy muloqotsiz, bir-birining fikrlari, his-tuyg'ulari, kechinmalari olamiga o'zaro kirib bormasdan, hissiy madaniyatni pedagogik madaniyatning go'shti va qoni sifatida tasavvur etib bo'lmaydi" (167, 33).

Sh.A. faoliyatida ishonchli muloqot uslubi, o'quvchilar bilan "ta'lim-tarbiya" sohasida hamkorlik va pedagogik jarayon ishtirokchilarining teng huquqliligi tamoyili asosida qurilgan





munosabatlar o'rnatilgan. Amonashvili, I.P. Volkova, E.H. Ilyina, V.F. Shatalov va boshqa o'qituvchilar - amaliyotchilar.

E.H.ning tajribasini tahlil qilish natijasida. Ilyin, uning pedagogik muloqot va qo'shma faoliyatni qurish texnikasining quyidagi xususiyatlarini ajratib ko'rsatish mumkin: hissiylik ikki tomonlama muloqot, uning davomida faktlar va hodisalarga hissiy rangli baho beriladi; o'qituvchi va o'quvchilarning befarq xatti-harakatlaridan shakllanadigan darsning umumiy hissiy muhiti. Pedagogik ta'sirning asosiy strategiyasi E.H. Ilyin - har bir o'quvchining munosabatini, hayotiy tajribasini jalb qilish orqali darsning maqsad va vazifalarini tushunishga kiritish (73).

V.F.Shatalovning pedagogik tajribasida pedagogik muloqotni tashkil etishning quyidagi qoidalarini ajratish mumkin: pedagogik muloqot jarayonining faoliyati; o'qituvchi va o'quvchini birgalikda yaratish, uning "sokin" va "baland" turlarini joriy etish orqali pedagogik muloqot hajmi va repertuarini kengaytirish, bolaning shaxsiyatini o'z-o'zini ochishni ta'minlaydigan psixologik qulaylik; maktab o'quvchilari bilan individual muloqot dasturini yaratish; har bir bolaning salohiyatiga ishonish (178).

Bizning fikrimizcha, har bir bolaning individualligini tan olish va uning ehtiyojlarini hisobga olish, muloqot sheriklarining ochiqligiga asoslangan pedagogik ta'sirning xususiyatlari ushbu o'qituvchilarning pedagogik mahoratining kalitidir.

Hozirgi vaqtda maktab munosabatlarining butun majmuasini insonparvarlashtirish muammosi A.A., Bodalev, E.V. Bondarevskaya, B.T. Lixachev, V.L.

Laudis, A.B. Mudrik, A.B. Orlov, J.I.A. Petrovskaya, U.A. Xarash, J.I.JI. Shevchenko, N.E. Shchurkova va boshqalar.

A.B. Orlov dialogik, shaxsiy pedagogik o'zaro ta'sir tamoyillarini ajratib ko'rsatadi (131).

Xulosa:Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish uchun pedagogik ta'sir ko'rsatish ko'nikmalarini tushunish, rivojlantirish hamda o'qituvchilarning ma'naviy, axloqiy mas'uliyatini oshirish uchun pedagogik muloqotning tarkibiy birligi sifatida pedagogik kommunikativ ta'sirni alohida ajratib ko'rsatish zarur, deb hisoblaymiz. bolalarning jismoniy va ruhiy salomatligi, ularning axloqiy kamoloti uchun. Biz o'z ishimizda pedagogik kommunikativ ta'sirni o'qituvchining bolaga bo'lgan hurmatga asoslangan kommunikativ harakati sifatida aniqlaymiz.

yoki bolaning ongli tanlovi uchun muammoni hal qilishning mumkin bo'lgan variantlarini ko'rsatib, faoliyatdagi (va umuman xatti-harakatlardagi) o'zgarishlarni oldini oladi.

Foydaniilgan adabiyotlar:

1. Abdullina O.A., Zagryazkina H.X. Talabalarning pedagogik amaliyoti. - 2-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha -M.: Ma'rifat, 1980. - 174 b.
2. Abdullina O.A. Oliy pedagogik ta'lim tizimida o'qituvchining umumiy pedagogik tayyorgarligi. -M.: Ma'rifat, 1990. - 141 b.
3. Abdullina O.A. Ta'lim va mutaxassislar tayyorlashni demokratlashtirish: Rossiyada oliy ta'lim muammolari va izlanishlari. // Fan va maktab. - 1996 yil, No 1.-b. 3-10.
4. Abulxanova-Slavskaya K.A. Faoliyat va shaxsiyat psixologiyasi. -M.: Nauka, 1980. - 335 b.
5. Abulxanova-Slavskaya K.A. Hayot strategiyasi. - M.: Fikr, 1991. - 299 b.
6. Averyanov A.N. Tizim: falsafiy kategoriya va voqelik. - M.: Fikr, 1976.- 188 b.
7. Azarov Yu.P. Sevgi va erkinlik pedagogikasi. - M.: Topikas, 1994. - 608 b.





8. Pedagogik muloqotni o'rgatishning faol usullari va uni optimallashtirish. Ilmiy maqolalar to'plami. / A.A., Bodalev, G.A. tomonidan tahrirlangan. Kovalyov. -M.: APN SSSR nashriyoti, 1983. - 98 b.
9. Aminov H.A. Ijtimoiy ishchilarni tayyorlashda ijtimoiy intellekt va ijtimoiy kompetentsiya (J. Gilford va G. Marlowning faktoriy modellari) // Ijtimoiy ish / Ed. I.A. Qish. 5-son. - M.: 1992. - b. 37-46.
10. Amonashvili Sh.A. Pedagogik jarayonning shaxsiy va insoniy asoslari. - Minsk: Universitet, 1990. - 559 p.
11. Ananiev B.G. Inson bilim ob'ekti sifatida // 2 jildda tanlangan psixologik asarlar. - M., 1980. - 1-jild. 16-223.
12. Andreev V.I. O'quv va tadqiqot faoliyatini evristik dasturlash. -M.: Oliy maktab, 1981.-240 b.
13. Andreeva G.I. Ijtimoiy psixologiya. -M.: MGU nashriyoti, 1980 - 495-yillar..
14. Anischuk E.B. O'qituvchi shaxsiyatining kommunikativ xususiyatlarining talabalar bilan munosabatlariga ta'siri haqida. // Bo'lajak o'qituvchi shaxsini shakllantirishning psixologik muammolari. -M.: V.I. nomidagi MGPI. Lenina, 1986. -b. 64-69.
15. Arbenin B.J.I. Muloqot talabalarning ijtimoiy moslashuvi omili sifatida // Talabalarning moslashuvi muammolari. - Vilnyus, 1978 yil - p. 62-68.
16. Asmolov A.G. Ta'lim olami // Madaniy-tarixiy psixologiya va dunyolar qurilishi. - M .: "Amaliy psixologiya instituti" nashriyoti, Voronej: NPO "MODEK", 1996. -575-706-betlar.
17. Afanasiev V.G. Tirik dunyo: izchillik va boshqaruv. -M.: Politizdat, 1986.-334 b.
18. Babaitseva V.Yu. Bo'lajak o'qituvchilarni qiyin bolalar bilan o'quv ishlariga tayyorlash jarayonida shaxsga yo'naltirilgan trening. - M .: Rossiya pedagogika agentligi, 1997 - 56 p.
19. Babanskiy Yu.K. Pedagogik tadqiqotlar samaradorligini oshirish muammolari (didaktik jihat). - M.: Pedagogika, 1982. - 190 b.
20. Ball G.A., Burchin M.S. Psixologik ta'sirlarni tahlil qilish va uning pedagogik ahamiyati. / Psixologiya savollari. - 1994 yil, No 4. - b. 56-66.

